

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

η Καβάλα, οι Σέρρες, η Δράμα, η Καστοριά, το Μοναστήρι και η Φλώρινα, αναπτύσσουν εμπορικούς δεσμούς με τις χώρες της Βόρειας Βαλκανικής και της Κεντρικής Ευρώπης, αλλά και τις ελληνικές κοινότητες που είχαν δημιουργηθεί εκεί.

Από τα μέσα του 18ου μ.Χ. αιώνα, η Θεσσαλονίκη γίνεται το σπουδαιότερο εμπορικό κέντρο της Ν.Α. Ευρώπης. Εκεί μένουν πολλοί Ευρωπαίοι, ενώ ιδρύονται προξενεία ξένων χωρών.

Έλληνας έμπορος στις αρχές του 19ου αιώνα.

Τον 18ο αιώνα πολλοί κάτοικοι της Μακεδονίας, αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας, άφησαν τον τόπο τους, για να αποφύγουν την καταπίεση και για να βρουν καλύτερη τύχη στη Μολδοβλαχία, την Αυστρία, την Ουγγαρία, την Ιταλία και τη Γερμανία. Οι μετανάστες ήταν κυρίως έμποροι, τεχνίτες και αγρότες. Οι έμποροι οργανώθηκαν σε εταιρείες και μετέφεραν προϊόντα ανάμεσα στις Μακεδονικές πόλεις και τις παροικίες της Ευρώπης.

Την περίοδο αυτή, αρκετές πόλεις της Μακεδονίας όπως, η Νάουσα,

Μέχρι και τα μέσα του 20ου αιώνα, πολλοί Έλληνες μετανάστευαν σε ξένες χώρες για την αναζήτηση καλύτερης τύχης. Στη φωτογραφία Έλληνες μετανάστες αναχωρούν από το λιμάνι του Πειραιά για την Αυστραλία (1953).

-Φανταστείτε ότι εσείς κάποια στιγμή αποφασίζετε να μεταναστεύσετε σε μια άλλη χώρα. Συζητήστε και αποφασίστε: Α) Σε ποια χώρα θα μετακινηθείτε και για ποιο λόγο, Β) Ποια μεταφορικά μέσα θα χρησιμοποιήσετε, Γ) Ποιο αντικείμενο θα παίρνατε μαζί σας για να θυμάστε την «πατρίδα» σας;

Χάρτης με τις έδρες ελληνικών ανώτερων σχολών από το 1669 ως το 1821.

Την περίοδο της τουρκοκρατίας, πολλοί μετανάστες από τη Μακεδονία βοήθησαν να αναπτυχθούν τα γράμματα όχι μόνο στην ιδιαίτερη πατρίδα τους, αλλά και σε άλλες ελληνικές πόλεις.

Ένα από τα παλαιότερα σχολεία της Μακεδονίας ιδρύθηκε στην Καστοριά από τον Μανολάκη Καστοριανό, ενώ λειπούργησαν και πολλά σχολεία με την οικονομική βοήθεια Ελλήνων του εξωτερικού. Στη Θεσσαλονίκη δίδαξαν ντόπιοι λόγιοι αλλά και δάσκαλοι από την υπόλοιπη Ελλάδα, ενώ σπουδαίο ήταν το έργο της ιερατικής σχολής της Αθωνιάδας Σχολής στο Άγιο Όρος.

Την ίδια εποχή, στην Κεντρική Ευρώπη, η Βιέννη εξελίσσεται σε πνευματική πρωτεύουσα των Ελλήνων του εξωτερικού. Εκεί τυπώθηκαν ελληνικά βιβλία και εκδόθηκαν δύο εφημερίδες και ένα περιοδικό.

- Ταξίδεψε με τη φαντασία σου στα σχολεία όπου τα παιδιά διάβазαν από τη φυλλάδα. Μπορείς να φτιάξεις και συ μια φυλλάδα; Θα χρειαστείς ένα κλαδί και ένα χαρτί που να τυλίγεται εύκολα.

- Γράψτε μια μικρή έκθεση (2-3 παραγράφους) με θέμα: «Από τη φυλλάδα στον ηλεκτρονικό υπολογιστή».

«ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΑΜΑΤΑ»

Η «Εφημερίς» των αδελφών Μαρκίδων Πούλιου, που κατάγονταν από τη Σιάτιστα της Κοζάνης, κυκλοφόρησε στη Βιέννη από το 1790 έως το 1797. Την έκλεισαν, όμως, οι Αυστριακοί, όταν τύπωσε την επαναστατική προκήρυξη του Ρήγα Βελεστινλή. Σημαντική προσωπικότητα των Μακεδόνων της Δύσης ήταν και ο Ιωάννης Κωπτούνης από τη Βέροια, ο οποίος ίδρυσε σχολείο με οικοτροφείο για τα Ελληνόπουλα του εξωτερικού.

Στη βυζαντινή περίοδο, αλλά και κατά την Τουρκοκρατία, τα παιδιά, για να μάθουν τα γράμματα έκοβαν κλαδιά αγριοδάφνης ή ροδοδάφνης και τύλιγαν γύρω από αυτά την περγαμνή ή το χαρτί, πάνω στα οποία έγραφαν. Στριφογυρίζοντας το κλαδί, ξετύλιγαν την περγαμνή και διάβазαν την αλφαβήτα. Από κει πήρε το όνομά του το πρώτο αυτό βιβλίο των μαθητών, η «Φυλλάδα».

Η «Εφημερίς» που κυκλοφόρησε στη Βιέννη το 1790.

«Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟ ΨΗΛΟ ΠΕΤΡΑ ΝΑ ΜΗ ΡΑΓΙΣΕΙ...»

Τον 18ο αιώνα στη Μακεδονία, αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα, χτίζονται μεγαλόπρεπα αρχοντικά, δείγματα σπουδαίας αρχιτεκτονικής. Την ίδια περίοδο αναπτύσσεται ο λαϊκός πολιτισμός και οι τέχνες, όπως η υφαντική, η ξυλογλυπτική, η μεταλλοτεχνία και η κεραμική. Η πνευματική και καλλιτεχνική άνθιση συνεχίζεται στη Μακεδονία μέχρι και τις μέρες μας.

*Στην παραπάνου γειονιά και στην απάνω
ρούγα*

*Κόρη ξανθή ήταν κι έφαινε, έφαινε κι
ετραγούδα.*

*Κι απ' τον ήχο του τραγουδιού κι απ' τον ήχο
της κόρης*

*Ο ήλιος σκανταλίστηκε κι αργεί να
βασιλέψει...*

Παραδοσιακό τραγούδι εποχής

*Ξυλόγλυπτη επένδυση «οντά»
από αρχοντικό της Κοζάνης, έργο ξυλογλυπτών της Μακεδονίας.*

*Στολισμός νύφης στην περίοδο
της Τουρκοκρατίας.*

-Χωριστείτε σε ομάδες λογοτεχνίας, ζωγραφικής και αρχιτεκτονικής. Η κάθε ομάδα αναζητά από περιοδικά, εφημερίδες, εγκυκλοπαίδειες, το αντίστοιχο υλικό της (φωτογραφίες, διάφορες πληροφορίες, κλπ.) για τη Μακεδονία και ανακοινώνει τα αποτελέσματα της έρευνάς της στην τάξη.

«ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ ΜΕ ΑΙΤΙΑ» ΚΑΙ...

Ο Εμμανουήλ Παπάς οργάνωσε την επανάσταση στη Χαλκιδική και εμπύχωσε τους Μακεδόνες επαναστάτες.

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 υπήρξε σημαντικός σταθμός στην ιστορία της Μακεδονίας.

Ο Εμμανουήλ Παπάς από τις Σέρρες ήταν ο αρχηγός της επανάστασης που ξέσπασε στη Χαλκιδική τον Μάιο του 1821

αλλά είχε άδοξο τέλος. Ανάλογη

τύχη είχαν και οι επαναστάσεις

στη Δυτική Μακεδονία, στις

αρχές του 1822. Πολλοί από

τους κατοίκους κατέφυγαν τότε

στις Βόρειες Σποράδες και τη

Νότια Ελλάδα. Όμως, οι

οπληρχηγοί της Μακεδονίας,

όπως ο Διαμαντής Νικολάου και

ο Τσάμης Καρατάσος, συνέχισαν

τον αγώνα τους. Ακόμη και μετά

την επανάσταση, οι Μακεδόνες

συνέχισαν να αγωνίζονται για

την ένωσή τους με το νέο

ελληνικό κράτος.

Ο Τσάμης Καρατάσος.

... Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ

Ο αγώνας των Μακεδόνων για την ένωσή τους με την Ελλάδα συνεχίστηκε μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα. Οι μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Γερμανία, Αυστρία, μετά την Κρητική επανάσταση και την ήττα του ελληνικού στρατού το 1897, επηρέασαν την εξέλιξη του Μακεδονικού Αγώνα. Στα τέλη του 1903, ιδρύθηκε στην Αθήνα το Μακεδονικό Κομιτάτο, για να προστατεύσει τον

Ελληνισμό της Βόρειας Ελλάδας. Συγχρόνως, η εταιρεία «Ελληνισμός» έκανε γνωστά στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη τα δίκαια των Ελλήνων. Οι Μακεδόνες, μαζί με εθελοντές από την Κρήτη ανέλαβαν τον αγώνα για την απελευθέρωση της Μακεδονίας, κατά τη διάρκεια του οποίου σημαντική στάθηκε η προσφορά των γυναικών.

Ο Παύλος Μελάς.

Τον Αύγουστο του 1904 ο Παύλος Μελάς, ως αξιωματικός του ελληνικού στρατού, ανέλαβε την αρχηγία του Μακεδονικού Αγώνα. Με τη δράση και τον θάνατό του (13 Οκτωβρίου 1905) πέτυχε να γίνει ο αγώνας της Μακεδονίας υπόθεση όλων των Ελλήνων.

Το ένοπλο σώμα του Τσόντου ή Βάρδα (αρχηγός του αγώνα στη Δυτική Μακεδονία από το Νοέμβριο του 1904) κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα.

Η συμμετοχή εθελοντών από την ελεύθερη Ελλάδα και κυρίως από την Κρήτη στον Μακεδονικό Αγώνα υπήρξε μεγάλη. Εδώ εικονίζονται οι Κρητικοί οπλαρχηγοί Καραθίης, Βολάνης, Μακρής (Αθήνα, συλλογή Ιωάννη Μазαράκη).

Τη Ρωμοσύνη μην την κλαις
 εκεί που πάει να σκύψει
 με το σουγιά στο κόκαλο με το λουρί στο σβέρκο,
 Να' τη πετιέται αποζαρχής κι
 αντρείυει και θεριεύει...

Γιάννης Ρίτσος

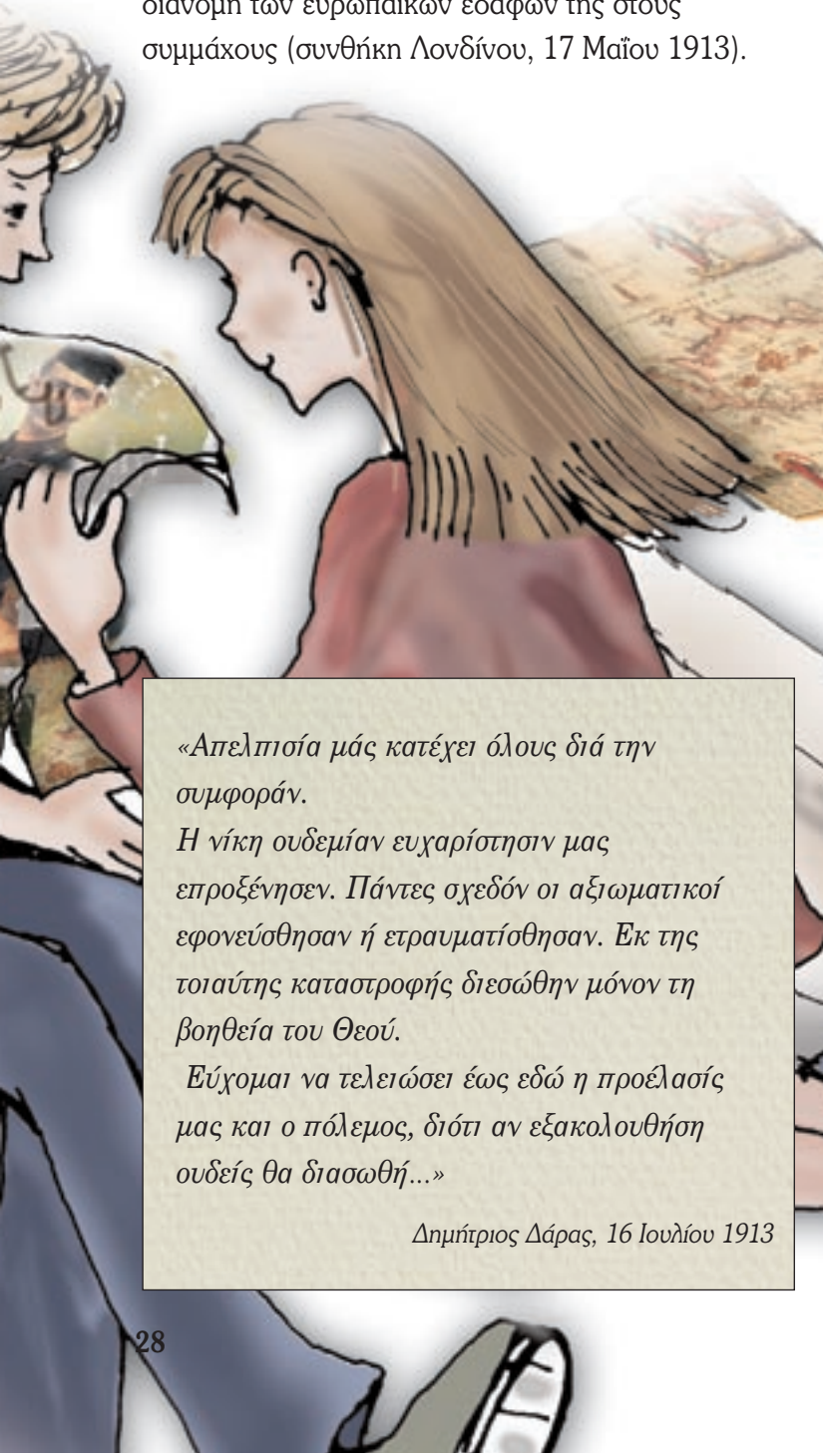
- Μπορείς να βρεις περισσότερα στοιχεία για τις πρώτες αυτές επαναστάσεις στη Μακεδονία και να τα παρουσιάσεις στην τάξη;

-Οι γυναίκες πρόσφεραν πολλά στους απελευθερωτικούς αγώνες των Ελλήνων. Ξέρεις κάποιες γυναίκες από την ελληνική ιστορία που πολέμησαν για την ελευθερία;

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ

Το 1912 οι ενωμένες δυνάμεις των βαλκανικών χωρών (Ελλάδα, Σερβία, Μαυροβούνιο και Βουλγαρία) πολέμησαν εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κατά τη διάρκεια αυτού του πολέμου, που ονομάστηκε Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος, η Θεσσαλονίκη απελευθερώθηκε από τον ελληνικό στρατό (26 Οκτωβρίου του 1912). Ο πόλεμος έληξε με την ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη διανομή των ευρωπαϊκών εδαφών της στους συμμάχους (συνθήκη Λονδίνου, 17 Μαΐου 1913).

Τον επόμενο χρόνο ξεκίνησε ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος, που έφερε αντιμέτωπη τη Βουλγαρία με την Ελλάδα, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο, τη Ρουμανία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο πόλεμος έληξε με την ήττα των Βουλγάρων (συνθήκη του Βουκουρεστίου, 10 Αυγούστου 1913). Τότε καθορίστηκαν τα σύνορα των βαλκανικών χωρών στη Μακεδονία.

«Απελπισία μάς κατέχει όλους διά την συμφοράν.

Η νίκη ουδεμίαν ευχαρίστησιν μας επροξένησεν. Πάντες σχεδόν οι αξιωματικοί εφονεύθησαν ή ετραυματίσθησαν. Εκ της τοιαύτης καταστροφής διεσώθην μόνον τη βοήθεια του Θεού.

Εύχομαι να τελειώσει έως εδώ η προέλασίς μας και ο πόλεμος, διότι αν εξακολουθήση ουδείς θα διασωθή...»

Δημήτριος Δάρας, 16 Ιουλίου 1913

...Η σημερινή γενεά απέκτησε πλέον δικαιωματικά τον τίτλο των ενδοξότερων προγόνων. Εγίναμε ένδοξοι πρόγονοι! Οι μεταγενέστεροι θα ομιλώσι περί ημών «οι πρόγονοί μας του 1912-1913»! Λησμονούμεν όλους τους κόπους, τας στερήσεις και τας θυσίας άς υπέστημεν. Οι καρποί, και οι υλικοί αλλά προ πάντων οι ηθικοί, ήσαν αντάξιοι αυτών...»

Ιπποκράτης Παπαβασιλείου, 27 Ιουλίου 1913

...Σήμεραν αντελήφθην όλην την αγριότητα του πολέμου. Χανούμισες και παιδιά έκλαιγαν. Κάτοικοι ετυφεκίζοντο ωσάν να ήσαν τρυγόνια. Τα σπίτια απ' άκρου εις άκρον εκαίγοντο. Φρίκη φρίκη!...

Βασίλειος Βελπυσάριος, 7 Δεκεμβρίου 1912

...Ωρα αφίξεως εις Ξάνθην θην μ.μ. καταυλισμός, πλήθος προς υποδοχήν έξω της πόλεως με μεγάλας ελληνικάς σημαίας, ενθουσιασμός άφθαστος, ζητωκραυγαί, συγκινήσεις, δάκρυα, περιπτύξεις, ασπασμοί χειρών με διαφόρους, επιφωνήσεις ων πρωτοστάτη το «Χριστός Ανέστη αδελφάκια μας». Οθωμανοί ενθουσιασμένοι εξ ίσου, χανούμισαι αμιλώνται τας Ελληνίδας εις έκφρασιν ενθουσιασμών...

Πετρόπουλος Πετροπουλάκης,
12 Ιουλίου 1913

Σκηνή της μάχης του Λαχανά σε λαϊκή εικόνα της εποχής (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Στη συνδιάσκεψη του Λονδίνου, ο Έλληνας πληρεξούσιος Στέφανος Σκουλούδης προσυπόγραψε τη συνθήκη ειρήνης (Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

Ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄ στην απελευθερωμένη Θεσσαλονίκη στις 29 Οκτωβρίου 1912 (Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

-Διαβάστε τις πηγές και προσπαθήστε να εκφράσετε τα συναισθήματα που σας προκάλεσαν με κινήσεις του σώματός σας, χωρίς λόγια.

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΦΙΛΙΑΣ

Μετά τους βαλκανικούς πολέμους ήρθε η Μικρασιατική καταστροφή (1922) που οι συνέπειές της επηρέασαν τη ζωή τόσο στη Μακεδονία όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία συμφωνήθηκε υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών. Το μεγαλύτερο μέρος των Ελλήνων προσφύγων από την Μ. Ασία κατευθύνθηκε στην ανατολική και κεντρική Μακεδονία.

Το 1930, ο Έλληνας πρωθυπουργός Ε. Βενιζέλος, θέλοντας να εξασφαλίσει την ειρήνη και την ηρεμία στην περιοχή, υπέγραψε με τον Τούρκο πρωθυπουργό Ινονού, το Ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας.

Το τέλος του ανθηρού ελληνισμού της Μ. Ασίας σφραγίστηκε με τη θυσία του ελληνικού Πόντου. Οι Έλληνες του Πόντου για εκατοντάδες χρόνια κάτω από τον τουρκικό ζυγό (1461-1924) διατήρησαν την εθνική τους ταυτότητα, τη γλώσσα και τη θρησκεία τους, αλλά και τη λαϊκή και λόγια παράδοσή τους. Οι μεγάλοι πληθυσμοί του ανατολικού Πόντου είχαν συγκεντρώθηκαν γύρω από τα μεγάλα μοναστήρια, όπως της Παναγίας Σουμελά, του Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα και του Αγίου Ιωάννη Βαζελών, και κυρίως γύρω από τα μεγάλα μεταλλεία, όπως της Αργυρούπολης και της Νικόπολης, στα οποία ο Σουλτάνος έδωσε ειδικά προνόμια.

*Η Αμισός του Πόντου στα τέλη του 19ου αι.
Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.*

Ιστορική φωτογραφία του Ελευθέριου Βενιζέλου κατά την υπογραφή του ελληνoturκικού συμφώνου (30 Οκτωβρίου 1930).

«Ο παπα-Φώτης έκαμε το σταυρό του:
-Παιδιά, φώναξε, ξημέρωσε ο Θεός, δουλειά
πολλή σήμερα, σηκωθείτε να κραξουμε όλοι
μαζί το Θεό να μας ακούσει!...
Σηκώθηκαν τα γερμένα κεφάλια, οι γυναίκες
άνοιξαν τον κόρφο τους κι έδωσαν βυζί στα
μωρά, κι άλλες έσκυψαν, έριξαν προσανάμματα
στις φωτιές κι έστησαν απάνω τα τσουκάλια.
-Παιδιά μου, φώναξε ο παπα-Φώτης, εδώ στο
κακοτράχαλο τούτο βουνό, με τη δύναμη του
Θεού, θα ριζώσουμε. Τρεις μήνες οδοιπορούμε,
έλιωσαν τα παιδιά κι οι γυναίκες, κι οι άντρες
ντρέπονται πια να ζητιανεύουν...».

Απόσπασμα από το βιβλίο του Νίκου Καζαντζάκη,
"Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται",
που περιγράφει τον αγώνα που έκαναν
οι πρόσφυγες για να ξαναβρούν πατρίδα.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος.

- Στην ιστοσελίδα <http://www.pontos.gr/> μπορείτε να βρείτε περισσότερες πληροφορίες για την ιστορία του ποντιακού ελληνισμού.

Ο ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Το 1939, ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος. Ο πόλεμος αυτός ήταν ο πιο καταστροφικός που γνώρισε η ανθρωπότητα. Την περίοδο 1941- 1944, η Ελλάδα έπαθε μεγάλες καταστροφές από τους Ιταλούς και τους Γερμανούς. Οι Γερμανοί κατέλαβαν την Ελλάδα και έδωσαν τμήματα της Μακεδονίας και της Θράκης στους Βουλγάρους, που είχαν συμμαχήσει μαζί τους. Το 1944, οι Έλληνες, μετά από σκληρούς αγώνες, απελευθέρωσαν τη Μακεδονία και την υπόλοιπη Ελλάδα.

Την εποχή της γερμανικής κατοχής ζούσαν στη Θεσσαλονίκη τα 2/3 των Εβραίων της Ελλάδας (συνολικά 73.000). Βάσει προμελετημένου γερμανικού σχεδίου, οι Εβραίοι γνώρισαν τρομερές διώξεις και τελικά το μεγαλύτερο μέρος τους βασανίστηκε και εξοντώθηκε στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης (π.χ. Νταχάου).

Εβραίοι σε στρατόπεδο συγκέντρωσης.

Ζώνες κατοχής 1941-1944.

-Χωριστείτε σε ομάδες και συλλέξτε φωτογραφικό υλικό από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Γράψτε μια σύντομη περιγραφή της κάθε εικόνας και διοργανώστε μια έκθεση φωτογραφίας στην τάξη σας. Καλέστε άλλους μαθητές του σχολείου σας και γονείς.
- Αναζητήστε πληροφορίες για το ολοκαύτωμα των Εβραίων κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, ο πληθυσμός της Μακεδονίας, αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας, αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα. Η καταστροφή της οικονομίας, η μεταπολεμική φτώχεια και ο εμφύλιος πόλεμος οδήγησαν πολλούς Έλληνες να αναζητήσουν μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό. Έτσι, την εικοσαετία 1950-70 πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν κυρίως προς τη Δ. Γερμανία, αλλά και προς άλλες χώρες.

Σήμερα, εκατομμύρια Έλληνες ζουν και στις πέντε ηπείρους του πλανήτη.

Στις νέες αυτές χώρες, παρά τις δυσκολίες που ίσως αντιμετωπίζουν, εργάζονται και προοδεύουν. Ανάμεσα σε άλλα, εκδίδουν εφημερίδες και περιοδικά και διατηρούν σχολεία, όπου μαθαίνουν τη γλώσσα, την ιστορία και τον πολιτισμό όχι μόνο της Ελλάδας αλλά και της χώρας που ζουν.

Έλληνες μετανάστες.

Έλληνες μετανάστες αναχωρούν από το λιμάνι.

- **Ξέρεις αν οι Μακεδόνες έχουν σύλλογο στο μέρος που μένεις;**
- **Αναζητήστε και βρείτε Μακεδόνες στον τόπο που ζείτε. Πάρτε τους μια μικρή συνέντευξη και ρωτήστε τους για τους λόγους που οδήγησαν αυτούς ή τους γονείς τους να μεταναστεύσουν. Στη συνέχεια ανακοινώστε τα αποτελέσματα στην τάξη.**